Prima expositio Vatabli.

...um (*ligans* enim idem est quod onerans : jumenta enim dum ligantur, onerantur ; est metalepsis); tanta, inquam, vini copia erit, ut in eo possint lavare vestimenta sua. Rubescent etiam oculi virorum Juda ab ipso vino, tam largiter vinum proferet terra illa; quin et lactis in ea tribu tanta erit copia, ut dentes ipsius, ex frequenti ejus esu sint albicaturi. Ita Vatablus, Lipomanus et Oleaster.

Verum hæc expositio frigida est, terrena, Judaica ; atque illi obstat, quod hæc omnia dicuntur, non de Juda, sed de *Silo*, sive Messia. Unde Judam Jacob alloquens in secunda persona, ab eo in tertiam, puta Messiæ, transit, dicens : « Ligans ad vineam pullum suum, et ad vitem, o fili mi (o Juda), asinam suam. » Si enim de Juda hæc diceret, dixisset : « Ligans pullum tuum, et asinam tuam. » Rursum non fuit tantus excessus fertilitatis tribus Juda præ aliis tribubus, quantus hic dicitur.

Secunda. Chaldæi.

Secundo, uterque Chaldæus, puta Onkelos et Jonathan, hæc partim ad Judam, partim ad Messiam referunt. Unde et hæc partim spiritualiter accipiunt, partim carnaliter; fuerunt enim et ipsi Judæi, unde subinde judaizant, atque hoc nomine versio chaldaica nonnullis catholicis displicuit, ut eam a Bibliis Regiis arcendam et amovendam censerent. Onkelos enim per *vineam* intelligit Jerusalem, per *vitem* templum, per *pullum* factores legis, per *asinam* justos, per *vinum album* et *rubrum* serica vestimenta alba et rubra, per *oculos* montes uvis et vino rubeos, per *dentes* agros frumento et ovibus albicantes. Jonathan vero sublimius per has vites et vina accipit sanguinem hostium, quem tam abunde fusurus erat Christus, ut eo vestem suam lavare et purpurare posset. Rursum tempore Messiæ rubescent, inquit, montes vineis et torcularibus vini : colles vero candescent copia tritici et ovium. Verum et hæc imperfecta, nec satis connexa, atque ex parte Judaica sunt.

Tertia et vera Patrum.

Dico ergo : Omnes pene Patres, præter unum Diodorum, hunc locum explicant ad litteram de Christo, puta Tertullianus, S. Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Clemens, Cyprianus, Theodoretus et alii, quos citat Pererius : quibus sane magis credendum est, quam Calvino eos subsannanti. Non Judas ergo, sed Christus est *ligans* funiculo fidei, spei et charitatis, *ad vineam*, id est, ad Ecclesiam primævam ex Judæis collectam, *pullum suum*, id est, populum Gentium, qui jugum legis nondum tulerat, cum eum Judæis in una Ecclesia conjunxit, et adunavit; *et ad vitem*, id est, ad seipsum (Christus enim est vitis vera et fructifera, *Joan.* cap. XV, 1, a qua tota vinea pendet et enascitur), *o fili mi*, o Juda, ligabit idem Christus *asinam suam*, id est, populum Judæorum jugo legis assuetum et attritum.

Recte, inquit S. Chrysostomus, Ambrosius et Hieronymus, dicitur Christus *asinam ligasse ad se*, quia per seipsum prædicavit Judæis; *pullum* vero alligasse *vineæ*, quia Gentibus per Judæos, puta Apostolos, prædicavit, per eosque Gentes sibi aggregavit.

Nota : Pro *vitem* hebraice est שורקה *soreca*, quod est genus vitis optimæ et electæ, ut vertit Symmachus, uvas proferens pulcherrimas et nobilissimas, teste S. Chrysostomo et Cyrillo. Septuaginta vertunt, τῇ ἕλικι, quod S. Cyprianus, epist. 63 *ad Cæcilium*, vertit, *ad elicem*; S. Augustinus, lib. XII *Contra Faustum*, cap. XLII, vertit, *ad cilicium*, refertque ad pœnitentiæ prædicationem.

Verum dico : ἕλιξ proprie est tenuis ille surculus, sive clavicula vitis, qua vitis suo stipiti, vel palo se astringit, et circumvolvit quasi cincinnus, ut sese erectam teneat et confirmet.

Stola est caro Christi.

LAVABIT (Christus) IN VINO (sanguinis sui, summa charitate pro hominibus effusi) STOLAM (id est carnem) SUAM, — candidissimam et innocentissimam, ut eo non tantum rubricata, sed et dealbata, id est, purior effecta, ablutis omnibus mortalitatis vitæque hujus miseriis gloriosa resurgat. Ita ex Tertulliano S. Ambrosius, lib. *De Benedictione Patriarch.* cap. IV. Vide *Isaiæ* LXIV, 1 et seq.

Pallium Christi est Ecclesia.

ET IN SANGUINE UVÆ PALLIUM SUUM. — « Sanguis uvæ » est vinum sanguinis Christi jam dictum. « Pallium » Christi est Ecclesia, quia Christus Ecclesia quasi pallio amicitur. Unde S. Joannes, *Apocal.* I, vidit Christum vestitum podere. Christus enim Ecclesiam sanguine suo lavit in cruce, et in dies lavat eam nascentem in baptismo, « mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ. » S. Ambrosius loco jam citato : « Bona stola, inquit, est caro Christi, quæ omnium peccata operuit, omnium delicta suscepit, omnium errores texit. Bona stola, quæ universos induit veste jucunditatis. Lavit hanc stolam in vino, quando, cum baptizaretur in Jordane, descendit Spiritus Sanctus sicut columba, et mansit super eum. Lavit ergo Jesus stolam suam, non ut suam, quæ non erat; sed ut nostram, quæ erat, sordem ablueret. Et in sanguine uvæ ambaladium, id est pallium suum, hoc est, in passione corporis sui diluit gentes suo sanguine. Et bene uvam dixit, quia sicut uva pependit in ligno. Ipse est vitis, ipse est uva : vitis ligno adhærens; uva, quia lancea militis apertum latus emisit aquam et sanguinem. Aqua ad lavacrum, sanguis ad pretium. Aqua nos abluit, sanguis nos redemit. »

12. PULCHRIORES. — Hebraice חכלילי *chachlile*, id est rubicundiores, ardentiores, magis radiantes et fulgentes sunt « oculi » tui (o Christe), quam vinum; quia loti per passionem, perque splendidissimam resurrectionis tuæ gloriam, quæ maxime in facie, ore, dentibus et oculis effulget, emicant et radiant, mireque omnium Sanctorum intuentium oculos lætificant, magis quam vinum cor hominis recreet et lætificet. Ita Diodorus, Cyrillus, Theodoretus, Vers. 12.

ET DENTES EJUS LACTE CANDIDIORES. — Significatur tota hac phrasi pulchritudo Christi, maxime resurgentis. Hæc enim potissimum in genis, oculis et dentibus spectatur.

Oculi symbolum providentiæ: dentes, prædicationis.

Symbolice tamen, per oculos acutissima et efficacissima Christi scientia et providentia, qua Ecclesiam regit et tuetur; per dentes vero candidos præ lacte, ejusdem doctrinæ et prædicationis Evangelii suavitas, integritas, puritas et splendor significatur.

Unde allegorice, oculi Christi sunt Apostoli et Prophetæ : hi *pulchriores* sunt per claritatem suæ sapientiæ, prædicationis, vitæ, zeli et miraculorum, quibus totum mundum illuminarunt, *vino*, hoc est, acrimonia et asperitate legis veteris. Ita S. Ambrosius, Augustinus, Eucherius, Rupertus. *Dentes* vero sunt doctores et concionatores, qui quasi dentes escam doctrinæ et exhortationis fidelibus præmandunt et dividunt, eorumque vitia præmordent, resecant et abjiciunt. Hi candidiores sunt lacte, id est, doctrina veteris legis, quæ fuit quasi lac et cibus parvulorum. Ita Patres citati.

Nota : Ex Hebræo verti potest cum Vatablo : *Rubicundi sunt oculi ejus a vino, et dentes candidi a lacte.* Recte enim Christi et Apostolorum zelus comparatur vino, ob ardorem et fervorem spiritus, quo quasi musto ebrii, ad prædicandum, ad labores, ad cruces et martyria ferebantur. *Secundo*, eorumdem in dicendo suavitas, candor et innocentia recte comparatur lacti.

Verum melius, significantius et efficacius Noster et Septuaginta vertunt : *Rubicundiores sunt oculi ejus vino* (quam vinum), *et dentes ejus lacte candidiores.* מן *min* enim Hebræis comparationem et præeminentiam significat (1).

PROPHETIA ET BENEDICTIO ZABULON.

In Zabulon prædicavit Christus.

Præponit Jacob Zabulon, licet juniorem (erat enim decimus Jacobi filius), aliis senioribus, quia Christus, de quo proxime in Juda egit, in sorte et terra Zabulon conceptus et conversatus est : in sorte enim Zabulon est *primo*, Nazareth, ubi Christus conceptus est; *secundo*, mons Tabor, in quo transfiguratus est; *tertio*, Capharnaum, ubi maximo tempore prædicavit et conversatus est Christus. In Zabulon ergo cœpit prædicatio Evangelii, *Isaiæ* cap. IX : « Primo tempore alleviata est terra Zabulon, » etc. Et ex Zabulon plerique Apostoli prognati sunt. Unde Zabulon et Issachar benedicens Moyses, ait de eis, id est eorum posteris, puta Apostolis : « Populos vocabunt ad montem (templi et Sion), ibi immolabunt victimas justitiæ. »

Ex Zabulon Apostoli.

13. ZABULON IN LITTORE MARIS HABITABIT, — puta juxta mare Mediterraneum et mare Galilææ, sive Vers. 13.

(1) *Versuum* 11 *et* 12 *interpretatio*. Hanc quoque vaticinii partem, æque ac priorem, dictam esse de Christo docuerunt SS. Patres. Iis adnumeranda est vulgata bibliorum versio, in qua verborum syntaxis aliam non patitur sententiam; nec interpretes cæteri adversantur, demptis Alexandrinis, qui tamen si vocem *Scilo*, non τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, sed ᾧ ἀπόκειται verterunt, etiam ipsorum interpretatio, non secus ac cæterorum, cum nostra sententia consonare potest. Sed hanc confirmat etiam syntaxis exemplaris hebraici. Quæcumque enim duobus versiculis continentur, manifestum est de eo dicta esse, ad quem pertinet τὸ *ligans*; nihil vero aliud exhibet orationis series, quocum commodius participium istud construatur, quam ipsum nomen *Scilo* : totum autem id certum omnino fiet, si vox בני vertatur *fili mi*, sicut eam vertit Hieronymus. Sane si hæc verba de Juda dicta essent, nihil aliud significarent, nisi fertilitatem regionis, quæ tribui Judæ erat obventura. Verum regio ista cæterarum tribuum regionibus nullo fertilitatis nomine antecellebat ; cujus rei, præter testimonium sacrorum Scriptorum, qui Palæstinæ universæ æquo modo laudem hanc sæpe tribuunt, testem quoque habemus Fl. Josephum, *De bello Jud.* lib. III, cap. III, X ; lib. IV, cap. VIII. Quare non erat, cur Jacobus, qui filios postremo alloquens *benedixit... singulis benedictionibus propriis*, nec quidquam sermone attigerat de fertilitate regionum quas cæteræ tribus possessuræ erant, id tamen faceret, ubi de terris Judæ loqueretur, veluti si fertilitas illa quid earum proprium ac peculiare foret.

Hoc itaque posito, etiam in his versibus sermonem esse de Christo, ideoque quæ his continentur esse translata, quærendum superest, quænam sit harum translationum significatio. Equidem autumo prima illa verba, *Ligans ad vineam pullum suum, et ad vitem, o fili mi, asinam suam*, contexta esse in una eademque sententia cum verbo *veniet*, iisque adventum ipsum Christi describi (conf. Patritium, op. cit. p. 118) ; illa vero, *Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvæ pallium suum*, Christum sanguine suo humanum genus redimentem sonare (*vinum* et *sanguis uvæ* quid sonet nisi sanguinem ipsius Christi, qui *botrus* appellatur *Cant.* I, 13, et *vitis* a Jacobo in priore hemistichio vocatus est, et se *vitem* esse ipse pronuntiavit *Joan.* XV, 1, 5? *Stola* autem et *pallium* quid potius significent, quam vel humanam naturam, qua Verbum divinum indutum veluti est, vel Ecclesiam gentesque in eam conventuras, prout hæc interpretantur SS. Patres. Cf. *Isai.* XLIX, 8 ; LXIII, 1, 2 ; *Apoc.* XIX, 13) ; denique postremis illis, *Pulchriores sunt oculi ejus vino, et dentes ejus lacte candidiores*, Christi decora gloriamque ipsi ex *passione* sua suaque *doctrina* obventuram perstringi. Nam si, ut jam dictum est, particula מן, non comparativa, sed causalis utroque membro sit atque hebraica sic vertas, *suffusus oculos a vino, albus dentibus a lacte*, satis aptam harum metaphorarum interpretationem non reperirem, nisi eam quam subdo. Illa *suffusus oculos a vino*, translata sunt ex effectu vini largius epoti, quod loco hoc in bonam partem accipiendum esse recte Gesenius monet. Vinum autem vinique potionem in Scripturis tranferri ad Christi sanguinem passionemque designandam comperimus, tum ex hoc ipso Jacobi vaticinio, tum ex aliquot Christi sermonibus, *Matth.* XX, 22, XXVI, 39; *Joan.* XVIII, 11. Sicut itaque vinum lætiorem hominem facit ac veluti beatiorem, idque oculis potissimum proditur, ita metaphora illa significare videtur lætitiam et gloriam, quam Christus ex passione sua percepturus erat; ipse nempe ita loquebatur : « Nonne hæc oportuit *pati* Christum, et *ita* intrare in *gloriam* suam? » Neque audaciorem metaphoram pavebit, qui recolat illud Psaltæ : « Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino, » *Ps.* LXXVII, 65. In altero autem hemistichio de Christi doctrina agi pariter Patres omnes consentiunt, etsi dissentiant circa rei totius adjuncta.

stagnum Genezareth : huic enim adjacet Capharnaum, celebre emporium; Bethsaida, Tiberias, aliæque urbes quæ erant in sorte Zabulon.

IN STATIONE NAVIUM. — Ex Hebræo vertas, *in portu navium habitabit*. Ita Vatablus, *q. d.* Zabulon optimos habebit portus, per quos omnes merces inferantur, itaque ditescet (1).

PERTINGENS USQUE AD SIDONEM, — non immediate, sed mediante tribu Aser, quæ interjacet. Unde hebraice est : *Latus ejus ad Sidonem*, vel *versus Sidonem*, supple spectat et prospicit, *q. d.* Zabulon obversus est et contiguus Sidoni; Zabulon in Chanaan erit vicinus Sidoniis, qui maritimi fuerunt mercatores; ac proinde per eos ex Sidone quasvis merces et rerum omnium copiam accipiet. Ita Andreas Masius in *Josuæ*, capite XIX, vers. 10 (2).

Allegorice, Zabulon, id est habitaculum, est Ecclesia dives, quieta et mercaturæ animarum dedita. Ex Zabulon enim Christus et Apostoli prædicando usque ad Sidonem, Tyrum aliasque gentes progressi sunt. Ita S. Ambrosius, lib. *De Benedict. Patriarch.* cap. V.

PROPHETIA ET BENEDICTIO ISSACHAR.

Vers. 14. 14. ISSACHAR ASINUS FORTIS. — Hebraice est, *Issachar asinus osseus*, id est robustus et fortis instar ossis, ad labores agriculturæ, et ad suas fruges fructusque deportandum ad mare, ubi illos carius divendat et distrahat per alias urbes et gentes. Erat enim sors Issachar amœna et fertilis olei, vini et frumenti. Ita S. Hieronymus. Unde Chaldæus vertit : *Issachar dives in substantia*; Septuaginta vero vertunt : *Issachar pulchrum concupivit*. Forte Septuaginta pro חמר *chamor*, id est asinus, legerunt חמד *chamad*, id est concupivit : valde enim vicinæ sunt litteræ ר et ד. Rursum, tribus Issachar fuit ossea et fortis in bello : uti patuit in bello contra Sisaram, *Judic.* V, 14, et in bellis quæ pro Davide gesserunt Zabulonitæ, I *Paralip.* XII, 33 (3).

ACCUBANS INTER TERMINOS, — *q. d.* Issachar non vacabit navigationi, ut Zabulon; sed sorte et rure suo se pascens, domi versabitur, ibique quiete habitabit inter limites et confinia aliarum tribuum. Unde Moses, *Deuteron.* XXXIII : « Lætare, ait, Issachar, in tabernaculis tuis, » *q. d.* Issachar suis sedibus se continebit, suis copiis contentus, vicina nec metuens, nec concupiscens.

15. 15. VIDIT REQUIEM QUOD ESSET BONA, — *q. d.* Issachar cognovit, ideoque prætulit et amplexus est commoda vitæ quietæ et rusticanæ. In vita enim quieta vigent sapientia, virtus, pax, agricultura, indeque agrorum fruges et opes : quæ omnia fugat vel impedit, non tantum bellum, sed et mercatura, puta curæ mercatoriæ ac navales.

Hinc Issachariani, utpote quieti, studiis sapientiæ fuere dediti, ut patet I *Paralip.* cap. XII, vers. 32. Pulchre et vere Horatius : Agricularum felicitas.

> Beatus ille qui procul negotiis,
> Ut prisca gens mortalium,
> Paterna rura bobus exercet suis,
> Solutus omni fœnore.

Audi Ciceronem in *Catone Majore* de agricolatione : « Mea quidem sententia, haud scio an ulla beatior vita esse possit : neque solum officio, quod hominum generi universo cultura agrorum est salutaris, sed oblectatione etiam, quam dixi, et saturitate copiaque rerum omnium, quæ ad victum hominum, et cultum etiam deorum pertinent. Agro bene culto nihil potest esse, nec usu uberius, nec specie ornatius, » etc. Paulo ante : « Venio nunc ad voluptates agricolarum, quibus ego incredibiliter delector. » Vide dicta capite II, vers. 14, et cap. IX, vers. 20.

ET TERRAM QUOD OPTIMA. — Septuaginta, *quod pinguis*; Chaldæus, *quod fructifera*, puta fertilissima frumenti, vini et olei, quæ Moses, *Deuter.* XXXIII, 19, vocat thesauros absconditos arenarum.

SUPPOSUIT (quasi asinus osseus) HUMERUM AD PORTANDUM, — onera rustica jam dicta.

FACTUSQUE EST TRIBUTIS SERVIENS, — *q. d.* Maluit Issachar agere vitam quietam cum tributo, quam ab eo immunis bellis agitari, vel allegi in militiam Salomonis, aliorumque regum; fere enim rustici præ aliis gravantur vectigalibus, a quibus milites sunt immunes.

Allegorice, per Issachar S. Ambrosius intelligit Christum, S. Hippolytus Apostolos. « Issachar, inquit S. Ambrosius, merces dicitur, et ideo refertur ad Christum, qui est merces nostra, quod eum nobis ad spem salutis æternæ non auro, non argento, sed fide et devotione meremur. » Et mox : « Itaque ut ad resurrectionis suæ gratiam vocaret gentes (ipsa est enim pinguis et fertilis terra, quæ fructus generat æternos, fructus centesimos et sexagesimos), subjecit humerum suum ad laborandum, subjiciens se cruci, ut nostra peccata porteret. »

Tropologice, Issachar est Christianus quietus ac pacificus, et maxime is qui agit vitam religiosam. Hic enim *primo*, jugum et labores religionis, puta austeritatis, disciplinæ, humilitatis, abstinentiæ et obedientiæ religiosæ alacer subit, dicereque potest Deo cum Davide : « Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum. » *Secundo*, hic mitis est, jugique animi pace ac quiete fruitur. *Tertio*, hic vacat agriculturæ spirituali animæ suæ, ex eaque ingentes virtutum fruges colligit. *Quarto*, inde roborescit, fitque fortissimus ad omnia vel dura toleranda, vel ardua capessenda. *Quinto*, hic triplex solvit tributum. *Primo*, religiosi cultus, obedientiæ et amoris Deo; *secundo*, dilectionis, justitiæ, compassionis et misericordiæ proximo; *tertio*, continentiæ et mortificationis sibi ipsi. Ita Pererius. Unde Petrus Chrysologus, serm. 29 *in Matth.* : « Sicut Issachar, inquit, ita et vir bonus æterna præmia cœlestemque quietem contemplatus, alacriter humerum suum labori subjicit, fitque tributis serviens, dum operum bonorum tributa persolvit Deo. » Issachar est Religiosus quinque amplexus. Prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta.

Pie et apposite Abbas Nestero in Vitis Patrum, lib. V, cap. XV, rogatus quomodo tam pacifice in cœnobio vixisset, atque in quavis tribulatione didicisset servare silentium et patientiam, respondit : « Quando initio intravi in congregationem, dixi animo meo : Tu et asinus unum estote. Sicut enim asinus vapulat, et non loquitur; injuriam patitur, et non respondet : sic et tu; sicut et in psalmo legitur : Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum. »

Audi sententias Patrum Ægyptiorum ibidem, de mediis quibus paratur quies, et sanctitas animæ religiosæ.

Prima. « Prima virtus est oris custodia.

Secunda. « Beatus qui sustinet laborem cum gratiarum actione.

Tertia. « Non est fortior virtus quam nullum spernere. » Unde et Pimenius Abbas ibidem, lib. VII, cap. XXXIII, petenti modum quiete et pie vivendi, hunc dedit : « Neminem, inquit, despicias, nullum dijudices, de nullo male loquaris : et Deus dabit tibi requiem, et statuet sessionem tuam sine conturbatione.

Quarta. » Humiliare seipsum et despicere, murus est monacho.

Quinta. » Constitue tecum nulli unquam homini male facere, sed purum habere cor ad omnem hominem.

Sexta. » In omnibus sibi vim facere; hæc est via Dei et opus monachi. »

Septima. Abbas Pastor ibidem, lib. V, ait : « Ubi vides adversum te aliquorum zelum, ibi non subsistas, quia non proficies. »

PROPHETIA ET BENEDICTIO DAN.

Vers. 16. 16. DAN JUDICABIT. — Hebraice est דן ידין *Dan jadìn*, *q. d.* « Judex judicabit. » Vocatus est enim a Rachele *Dan*, quod Deus sibi cum Lia de fœcunditate contendenti, per nativitatem Dan causam quasi adjudicasset, *Genes.* XXX, 6.

Hic Jacob filio suo nomen Dan confirmat; sed aliam ob causam, nimirum quod Dan per Samsonem ex se nasciturum, sit judicaturus, id est vindicaturus et liberaturus Israelem a servitute Philistinorum. Fuit enim Samson judex, id est vindex, sui populi : sic enim omnes qui in libro Judicum vocantur Judices, fuerunt vindices Israelis. Ita S. Hieronymus, Procopius, Gennadius, Rupertus et Chaldæus (1).

SICUT ET ALIA TRIBUS, — quæ suum Israeli dedit judicem; non enim omnes tribus dederunt judices : nam verius est Ruben, Gad, Simeon et Aser nullum judicem dedisse. Nam quos quidam adducunt, Jephte et Barac, hic ex Nephtalim, ille ex Manasse fuit. Ita Pererius.

17. FIAT DAN COLUBER IN VIA, CERASTES IN SEMITA. — Gennadius : *Dan* putat esse dativi casus, sensumque esse, *q. d.* Fiat Dalila ipsi Dan, puta Samsoni ex Dan nasciturO, instar colubri, quia eum decipiet astu serpentino. Vers. 17.

Verum in Hebræo et Græco *Dan* caret articulo dativi, poniturque absolute; est ergo nominativi casus, itaque sensus est quasi dicat : Fiat, id est fiet, vel erit, Dan, id est Samson Danita, quasi coluber et cerastes. Nam *primo*, sicut serpentes in viis et semitis sub frondibus, vel arenis latitantes, ex latebris et inopinato hominem aggrediuntur et mordent : ita Samson occulte per artes et dolos Philisthæos aggressus vastavit et occidit, ut patet in trecentis vulpibus, quarum caudis titiones ardentes alligans Samson, segetes Philisthiim succendit : rursum in collisione columnarum domus, qua secum duces eorum obruit, itaque plures occidit moriens quam vivens. Sic et Danitæ astu ceperunt Lais, quæ postea ab eis Dan est vocata, *Judic.* XVIII, 27. *Secundo*, serpens nisi aurem obturet, incantatur : ita Samson, quia contra Sirenis, puta Dalilæ suæ, blanditias, cum Ulysse, qui occlusa aure pertransiit, ipse quoque aurem non obturavit, hinc ab ea captus, et in pistrinum mortemque detrusus est. Samson fuit coluber et cerastes.

CERASTES IN SEMITA MORDENS UNGULAS (calcaneum ungulatum) EQUI, UT CADAT ASCENSOR EJUS RETRO. — Cerastes, inquit Plinius, lib. VIII, cap. XXIX, serpens est, quadrigemina habens cornua, simillima arietum (unde et cerastes dicitur, id est cornutus, a κέρας, id est cornu), qui cum equitem nequit attingere, equi calcaneum mordet, ut equum, et consequenter equitem dejiciat, itaque dejectum invadat et occidat. Pari modo Samson non tantum sua fortitudine, sed et dolis ac insidiis, Philisthæos invasit, supplantavit et occidit, uti dixi (2).

Nota : Jacob ad litteram hæc prædixit de Samsone, allegorice de Antichristo Samsonis antitypo; aut potius Jacob hæc tum de Antichristo, quam de Samsone ad litteram dixit et intellexit, ut sit hic duplex sensus litteralis, unus de Samsone, alter, ad quem occasione Samsonis assurgit Jacob, de Antichristo (nec enim Samson ty-

(1) *Ad littus navium*, id est, ad littus semper navibus frequens.

(2) *Latera* regionum dicuntur earum *fines*.

(3) Hæc hominis cum asino comparatio minus habet offensionis in Orientis regionibus, in quibus cum pulchriores et præstantiores asini nascantur, non tam vilia animalia habentur quam apud nos. Hinc Ajacem Homerus asino comparat, *Iliad.* A, 557.

(1) Rectius alii : *Dan reget populum suum, sicut una tribuum Israel*, id est æque ac cæteræ tribus, nec erit iis inferior; rerum suarum moderatores non aliunde arcesset, sed suis tribulibus ipsa dabit.

(2) Hæc tamen ad totam quoque tribum pertinere dici potest, ut ejus astutia in bello et hostibus superandis notetur.

Antichristus nascetur ex Dan erit. que colubes.

pus fuit Antichristi, sed potius Christi); nam ex Dan nascetur Antichristus, uti communiter tradunt Patres. Quare temere Oleaster et Abulensis hanc traditionem, quasi fabulam rident. Adhuc enim Judæi, licet dispersi, servant suas divisiones et origines tribuum, ut hic dicat se esse ex tribu Juda, ille ex Levi, iste ex Dan, etc., sive vere hoc dicat, sive fallatur : vide dicta *Apocal.* cap. VII.

Ipse tamen Antichristus, licet privatim inter suos Danitas, dicet se esse ex Dan, publice tamen forte profitebitur et mentietur se non ex Dan, sed ex Juda descendere, ut suis persuadeat se esse Messiam Jacobo et Judæ hic promissum, vers. 10. Antichristus ergo habebit cornua et mores colubri ac ceraste, quia suis dolis, artibus, blanditiis, hypocrisi, scientia, eloquentia, fictis miraculis, potentia et tormentis plurimos hominum quasi coluber et cerastes decipiet, dejiciet, mordebit et occidet. Ita S. Augustinus, S. Irenæus, S. Ambrosius, Prosper, Hippolytus, Rupertus, Aretas, Haymo, Richardus et Anselmus, quos citat et sequitur Pererius. Vide S. Gregorium, lib. XXXI *Moral.* cap. XVIII. Imo Theodoretus vult hæc ad litteram non de Samsone, sed de solo Antichristo dici. Certe hæc de colubro et ceraste, potius Antichristo conveniunt, quam Samsoni, qui leoni similior fuit quam colubro.

Vers. 18. 18. SALUTARE TUUM EXSPECTABO, DOMINE. — Pro *salutare tuum*, hebraice est ישועתך *iescuatecha*, id est salutem tuam, quam scilicet afferet Salvator noster Silo, puta Christus; unde Septuaginta et noster Interpres passim per σωτήριον, id est *salutare*, intelligunt Christum Salvatorem.

Nota : Jacob prævidens exiguam et parvi temporis fore liberationem Israelis per Samson futuram, post quam rursum a Philisthæis subigendi essent Israelitæ : rursum per hunc colubrum et cerastem prævidens, vel maxime significari Antichristum, stragemque quam Danitis omnibus, totique mundo ipse inferet; medullitus indolescens et exhorrescens, exclamat : « Salutare, » id est salvatorem, « tuum exspectabo, Domine, » *q. d.* Non Samson, sed Christus, verus, constans et perpetuus erit Israelis mundique salvator, cujus Samson tantum typus et umbra fuit. Hunc ergo exspectabo, tum nascentem in mundo, tum secundo redeuntem ad pugnam cum Antichristo, ut eum occidat, ab eoque reducat et salvet reliquias Israelis. Unde Chaldæus vertit : « Non exspecto salutare Gedeon, filii Joas, cujus salus est temporalis; neque salutare Samson, filii Manue, quæ salus est transitoria; sed exspecto redemptionem Christi filii David, qui venturus est ad accersendum sibi filios Israel, cujus redemptionem desiderat anima mea. » Ita quoque hæc explicat Procopius, S. Gregorius, hom. 21 *in Ezech.*; Origenes, tract. ult. *in Matth.*; Ambrosius in prologo lib. II *De Spiritu Sancto*, et Augustinus, serm. 107 *De Tempore*: apud quos vide quam Samson, vindex et salvator Israelis, pulcher fuerit typus Christi vindicis et salvatoris mundi (1).

Samson typus Christi.

PROPHETIA ET BENEDICTIO GAD.

19. GAD, ACCINCTUS PRÆLIABITUR ANTE EUM, ET IPSE ACCINGETUR RETRORSUM. — « Ante eum, » puta ante *Israelem*, de quo præcessit in præcedenti benedictione, vers. 16. In Hebræo est continua paronomasia et allusio ad etymon nominis *Gad*, גד גדוד יגדנו יגוד *gad gedud jegudennu jagud*. Gad enim dicitur a גדוד *gedud*, id est *accinctus*, uti dixi cap. XXX, vers. 11, *q. d.* Tribus Gad juxta suum nomen accincta erit, armata et bellicosa, idque patebit, tum alias (ut liquet I *Paralip.* V, 18 et 19), tum quando ipsa armata Israelem, puta reliquas tribus, quasi dux præibit, easque per Jordanem ducet in Chananæam. Ipsa deinde « accingetur retrorsum, » quando fratribus, puta aliis tribubus, in sua sorte rite collocatis, eaque quiete fruentibus, ipsa post decimum quartum annum sui ducatus, et bellorum pro fratribus gestorum, accincta rursum, et spoliis onusta gloriose domum in suam sortem trans Jordanem redibit. Vide historiam in lib. *Josue*, cap. XXII. Ita Chaldæus, S. Hieronymus et Procopius (2).

Vers. 19. Gad dicitur quasi *gedud*, id est accinctus.

Secundo, Cajetanus putat hic describi prælia Jephte : Qui, inquit, fuit oriundus ex Gad. Verum melius Pererius et alii sentiunt Jephte non ex Gad, sed Manasse prognatum.

Allegorice, Gad accinctus est Christus, et Ecclesia quasi castrorum acies ordinata, atque quivis fidelis, maxime Martyr, ait Rupertus, qui contra mundum, carnem et dæmonem generose decertat, ideoque in cœlo gloriosus et felicissimus erit. Gad enim hebraice et accinctum, et felicem significat. Talis fuit S. Laurentius, qui assatus ad Decium : « Versa, inquit, et manduca. »

Allegorice Gad est Martyr.

Joannes Fischerus, Episcopus Roffensis, ab Henrico VIII, quod ejus primatum Ecclesiasticum confiteri nollet, capitis damnatus, eum ad locum supplicii accederet, abjecto cui senex innitebatur baculo : « Eia, inquit, pedes, officium facite, parum itineris jam restat. » Testis est Sanderus.

Exempla fortitudinis Martyrum.

S. Agatha ad Quintianum : « Non te pudet, inquit, dire tyranne, in me mamillas amputare, quas in matre suxisti? at nihil proficis; habeo quas avellere non potes, interiores fidei speique mamillas, quarum alimento in me reparatur sustinendi virtus. »

S. Agnes ad carnificem : « Quid moraris? pe-

(1) Conf. Drach, op. cit. tom. II, pag. 397 seqq.

(2) Vers. 19. *Gadum* quod attinet, *turma adoretur eum, sed ipse adoretur in calce*, id est in fine, tandem eos impetet et vincet. גדוד videtur agmen militum, non justum, aut exercitum non plenum et ordine incedentem significare, sed tantum incursionibus intentem. Septuaginta vertunt πειρατήριον πειρατεύσει, de quo recte Flamin. Nobilius monuit, πειρατήριον esse hic *cœtum*, et *cohortem piratarum*, et πειρατεύειν *piraticam exercere*.

reat corpus quod amari potest oculis, quibus nolo. » Stetit, oravit, cervicem inflexit, et ita una hostia duplex martyrium subiit, pudoris et religionis. Ita S. Ambrosius.

Macedonius et Theodosius assati ad Amachium præfectum : « Amachi, assata desideras? convertito nos in alia latera, ne semiassati palato tuo minus sapidi videamur. »

Ita accincti fuere Martyres Africani, cum, jubente Hunerico, in exilium et eremum ducerentur. Pædore enim carceris et sordibus oppleti, alacres canebant : « Hæc est gloria omnibus Sanctis ejus. » Accurrit ad eos anus manu ducens parvulum, quem ita adhortabatur : « Age, propera, puer, vides quanto studio festinet universus Sanctorum exercitus ad percipiendas gloriæ coronas : acceleremus et nos ut illis conjungamur. » Testis est Victor Uticensis, lib. II *Wandal.*

Ita accincta fuit S. Eulalia virgo Lusitana, sub Maximiano Imperatore primum ungulis laniata, deinde flammis cremata; nam cum audiret Christianos torqueri, sponte longa via procurrens ad tribunal Daciani, hisce verbis, teste Prudentio, hymno 3, lib. *De Coronis*, eum lacessivit :

Ergo age, tortor, adure, seca,
Divide membra coacta luto.
Solvere rem fragilem facile est :
Non penetrabitur interior
Exagitante dolore animus.

Mox duo carnifices pectus ei dilacerant, et latus usque ad ossa secant ungulis. Illa autem numerans notas dicebat :

Scriberis ecce mihi, Domine.
Quam juvat hos apices legere,
Qui tua, Christe, trophæa notant?
Nomen et ipsa sacrum loquitur
Purpura sanguinis eliciti.

Tandem igni tradita jussu Daciani, ibi

Virgo citum cupiens obitum,
Appetit et bibit ore regum.

Talis quoque Gad, id est accincta et felix, fuit S. Felicitas, quæ sub Antonino Pio cum septem filiis martyrium obiit. Cum enim Publius præfectus vellet ut deos coleret, et minas precibus adderet, respondit : « Nec blandimentis his moveor, nec terroribus et minis frangor. Spiritum Sanctum habeo, qui mihi suggerit vires, ut pro fide quidvis perpeti velim. » Et ad filios conversa : « Filii, inquit, charissimi, in fidei confessione persistite, vos jam exspectat Christus cum Sanctis suis; pugnate pro animabus vestris, et fideles vos exhibete Christo. » Ita filii coram matre, et tandem mater necata est, de qua S. Gregorius : « Felix quæ octuplici patientia octies Martyr, octo donanda coronis ad cœlum ascendit. »

PROPHETIA ET BENEDICTIO ASER.

Vers. 20. 20. ASER PINGUIS PANIS EJUS, ET PRÆBEBIT DELICIAS REGIBUS. — To *ejus* more Hebræo redundat, aut certe ponitur pro *erit*. Sic enim pronomen הוא, id est *ipse*, sæpe ponitur pro *est*. Significat hic Jacob, et prædicit opes et fertilitatem, fructusque tribus Aser adeo sapidos et delicatos, ut regibus Juda, Israel, Tyri, aliisque sint futuri in deliciis; idque partim ex soli bonitate, partim quia sita erat juxta mare, partim quia vicina erat Tyriis et Sidoniis, et consequenter omni mercium genere abundabat. Idem de Aser prædicit Moses, *Deuter.* XXXIII, cum ait : « Tingat in oleo pedem suum, ferrum et æs calceamentum ejus. » Fuit enim sors Aser, alibi frumenti, vini et olei; alibi, puta in Sarepta, æris et ferri ferax (1).

Allegorice, Aser est Christus nos lætificans, impinguans et beatificans deliciis Eucharistiæ. « Quid enim bonum, ait Zacharias, cap. IX, vers. 17, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines? » Ita Procopius, Euchcrius, Rupertus. Pulchre S. Ambrosius : « Paupertas Christi, inquit, nos ditat, infirmitas sanat, fames satiat, mors vivificat, sepultura resuscitat. »

Allegorice Aser est Christus in Eucharistia.

PROPHETIA ET BENEDICTIO NEPHTALI.

21. NEPHTALI CERVUS EMISSUS, ET DANS ELOQUIA PULCHRITUDINIS. — Pro *cervus* hebraice est אילה *aiala*, quod et cervum et cervam significat. Unde Vatablus vertit, *Nephtali cerva missa*, vel *cerva celeris*, sicque explicat, *q. d.* Tribus Nephtali erit formosissima, elegantissima et agillima, qualis esse solet cerva quæ ad aliquem principem mittitur. *Secundo*, « dabit eloquia pulchritudinis, » id est, erit facundissima.

Vers. 21. Cur Nephtali vocatur cervus? Prima expositio.

Secundo et melius, Andreas Masius in *Josue* cap. XIX, num. 32, sic explicat, *q. d.* Sicut cervus emissus et liber, in herbosa et fertili terra exultim ludit, ita et in sua fertili sorte ludet et exultabit Nephtali. *Secundo*, « dabit eloquia pulchritudinis, » id est comis erit, blandus et humanus, suaque urbanitate omnes sibi conciliabit. Hoc enim est quod de Nephtali prædixit Moses, *Deut.* XXXIII : « Nephtali abundantia perfruetur, et erit in benedictione Domini. »

Secunda.

Tertio, proprie et directe respicit et prædicit hic Jacob victoriam Barac et Deboræ contra Sisaram, *Judic.* IV. Fuit enim Barac dux exercitus Israel, oriundus ex Nephtali, qui recte comparatur cervo, qui per se timidus est, sed ubi venatoribus hostibusque se circumsessum, et de vita sua agi videt, animos et cornua attollit, atque furenti similis per medias hostium acies, ingenti impetu et cursu perrumpit et evadit : sic enim Barac initio instar cervi timuit, nec nisi cum Debora bellum aggredi ausus fuit; at ea comite animatus, quasi leo cum paucis in innumeras instructissi-

Tertia et genuina.

Barac Judex fuit cervus.

(1) Hebr. est, *ex Asere panis*, etc. Alludit Jacobus ad nomen אשר, beatitudo, *felicitas*.

masque hostium copias irrupit, perrupit, easque perrumpendo stravit et cecidit, idque celerrime, instar cervi et instar fulguris (*Barac* hebraice significat fulmen), ut cum Cæsare dicere posset : « Veni, vidi, vici. » Licet enim Zabulon et Issachar in hoc bello tribui Nephtali se adjunxerint, victoria tamen ascribitur Nephtali : quia dux exercitus et belli, puta Barac, erat ex Nephtali; et quia Jahel, quæ Sisaram clavo occidit, habitabat in Nephtali.

Alludit Jacob ad etymon Nephtali : Nephtali enim significat colluctantem, et in lucta cum antagonista convolutum, *q. d.* Nephtali quasi cerva timida, et laqueis Sisaræ circumsessa, per oracula et promissa Deboræ, resumptis animis duce Barac, perrumpet cuneos Sisaræ, itaque cum eo colluctabitur, commiscebitur et convolvetur; sed victor evadet, hostiumque castra penetrabit et dissipabit. Ita Cajetanus et Lipomanus.

Hinc « dabit eloquia pulchritudinis, » id est, edet pulcherrimum, gratulatorium et eucharisticum carmen Deo victoriæ auctori, puta insigne illud canticum Barac et Deboræ, quod habetur *Judic.* V (1).

Nephtali est Christus, et cur? Allegorice, Nephtali est Christus, qui quasi cervus exsiliens in virtute spiritus, *Lucæ* IV, 14, juxta Genezareth, qui lacus est in Nephtali, alacriter et celeriter perrupit castra diaboli, puta Pharisæorum et Judæorum, infidelium et impiorum, deditque eloquia pulchritudinis, dicens in suo Evangelio : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, » etc., ibique collegit Apostolos, qui hæc eloquia Evangelii pulcherrima toto orbe prædicarunt, tuncque impletum est illud sponsæ de Christo : « Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles; similis est dilectus meus capreæ hinnuloque cervorum. » Ita S. Hieronymus, Procopius, Ambrosius.

PROPHETIA ET BENEDICTIO JOSEPH.

Vers. 22. 22. FILIUS ACCRESCENS JOSEPH. — Hebraice est, בן פרת יוסף *ben porat Joseph*, hoc est, *filius fructificationis*, id est *fructificans*, *Joseph*. Alludit Jacob ad nomen Ephraim, qui fuit filius Joseph. Ephraim enim dictus est quasi fructificans, ab eadem radice פרה *para*, id est fructificavit, *Genes.* XLI, 52; fuit enim tribus Ephraim fœcundissima, numerosissima, fortissima et regia. Rursum alludit ad etymon Josephi : Rachel enim mater vocavit eum Josephum, quia optavit et dixit : « Addat mihi Dominus filium alterum, » *Genes.* XXX, 24. Joseph ergo idem est quod augescens, accrescens. Jam Joseph fuit accrescens, sive fructificans, ob duos quos genuit filios, puta Manassem et Ephraim, qui duas constituerunt tribus in Israel : unde bis repetitur hic τὸ *accrescens*. Successit enim Joseph cum Juda in primogenituram Rubeni; unde sicut Judas regnum Juda, sic Joseph duplicem tribum duplicemque hæreditatem in Chanaan, ac regnum in Israel obtinuit. Ex Ephraim enim orti sunt Jeroboam aliique reges Israel. Rursum tribus Ephraim accrevit, uti numero, ita robore, victoriis et gloria, ut merito propter eam Joseph vocetur « filius accrescens. »

DECORUS ASPECTU. — Hebraice est עלי עין *ale ain*, quod dupliciter verti potest : *Primo*, *super fontem*, *q. d.* Joseph est eritque filius fructificationis, id est fœcundus instar arboris sitæ et fructificantis juxta fontem. Ita Chaldæus, Vatablus et alii.

Secundo, verti potest, *super oculum*, *q. d.* Joseph ita pulcher erat, ut dominaretur oculis intuentium, eosque in sui amorem raperet, uti rapuit oculos heræ suæ Ægyptiæ. Hoc secutus est noster Interpres, dum vertit, « decorus aspectu, » et Septuaginta, dum vertunt ζηλωτός, id est *desiderabilis*. Unde sequitur :

FILIÆ (scilicet Ægyptiæ) DISCURRERUNT SUPER MURUM, — super muros domorum et urbium, ut viderent te, o Joseph, tam formosum juvenem cultu regio insignem, quasi patriæ mundique salvatorem, et ut vicissim a te viderentur. Ita Cajetanus et Lipomanus. Rupertus tamen hoc restringit ad heram amasiam Josephi; sed nimis arcte : nam non dubium est quin multæ aliæ Josephi pulchritudinem videre desiderarint, eamque admiratæ sint (2).

Allegorice, Joseph est Christus speciosus forma præ filiis hominum, quem proinde videre gestierunt Abraham et Patriarchæ.

23. SED EXASPERAVERUNT EUM, — amaritudine affecerunt fratres Josephum, licet ita speciosum et amabilem. Vers. 23.

ET JURGATI SUNT, — dicentes : « Numquid rex noster eris? » et : « Ecce somniator venit; venite, occidamus eum. »

HABENTES JACULA, — tum verborum, puta mordacium irrisionum, mendaciorum et calumniarum, de quibus dicitur *Psalm.* LIV, 22 : « Molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula; » tum verberum : cum enim eum spoliarunt, protruserunt, in cisternam projecerunt, ac denique in Ægyptum vendiderunt, quo, jaculis verborum et verberum eum confixerunt!

Allegorice, Joseph est Christus, in quem Judæi

(1) Alii ad totam tribum hunc versum pertinere statuunt, notarique putant incredibilem ejus celeritatem simulque gratiam in rebus agendis et negotiis conficiendis. Capreis seu cervis comparantur heroes II *Sam.* II, 18; I *Paral.* XII, 8. Punctis vocalibus hic illic immutatis, et ה in finem ominis אילה in ת converso, habebis : נַפְתָּלִי אֵילָת שְׁלֻחָה הַכֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר, id est, *Naphtali est ut arbor surculosa*, *edens ramos pulchritudinis*. Cf. Septuaginta.

(2) Multi hunc versum sic vertunt : *Filius*, id est ramus, *fructifer Joseph*, *filius fructifer ad fontem* : *filiæ*, id est propagines, *ascendunt super murum*. בן cum tsere in regimine non ponitur. פרת pro פריה. Vid. Gesenii *Ausfuhrl. Lehrgeb.* p. 467.

omnes suas sagittas linguarum, clavorum et flagellorum intorserunt, clamantes : « Tolle, tolle, crucifige eum. » Vide S. Augustinum in *Ps.* LXIII.

Vers. 24. 24. SEDIT IN FORTI ARCUS EJUS. — « Arcus, » id est robur et præsidium, *q. d.* In tantis fratrum odiis et persecutionibus, in servitute, in carcere Ægyptio, Joseph non cecidit animo, non elanguit, sed stetit, imo sedit constans et fortis, in fortissimo Deo spe tota defixus, *q. d.* Arcum suum quo se ab hostibus defendebat, commisit Joseph Deo fortissimo, sagittandi peritissimo, ut ab ejus manu dirigeretur; non aliter quam Elisæus, lib. IV *Reg.* cap. XIII, vers. 16, dixit ad regem Israel : « Pone manum tuam super arcum; et cum posuisset ille manum suam, superposuit Elisæus manus suas manibus regis. » Unde sagittæ emissæ erant sagittæ « salutis. » Sic fecit et Job, qui proinde dicebat, cap. XXIX, vers. 20 : « Gloria mea semper innovabitur, et arcus meus in manu mea instaurabitur.

Etan, id est fortis, est Deus. Nota : Deus hebraice vocatur אל *el*, vel איתן *etan*, id est fortis, robustus per excellentiam, imo per essentiam; Joseph ergo per spem in Deo, quasi in arce fortissima et inexpugnabili, sedit et conquievit. Nam, ut ait Sapiens, *Prov.* XVIII, 10 : « Turris fortissima nomen Domini : ad illam currit justus, et exaltabitur. »

Hebræum *japhozu* quadrupliciter exponitur. DISSOLUTA SUNT VINCULA BRACHIORUM ET MANUUM ILLIUS. — Hebræum יפזו *japhozu* deducitur a radice פזז *pazas*, cujus propria et genuina significatio incerta et incognita est. Unde varie hic vertunt Interpretes. *Primo*, Kimchi, Pagninus, Vatablus et alii vertunt, *roborata*, vel *consolidata sunt brachia manuum ejus*. *Secundo*, Chaldæus vertit, *tunc positum est aurum optimum super brachia ejus*, quasi *pazas* significet deaurare, vel auro ornare, a פז *pas*, vel *ophas*, quod significat aurum optimum et præstantissimum. Unde et Arabes aurum vocant *fes*. Hinc urbs *Fessa* dicta est ex eo, quod, cum urbis jacerentur fundamenta, *fes*, id est auri, cumulus ibi inventus sit : indeque urbs et regnum Fessæ, ita potens in Mauritania, nomen accepit, si credimus Joanni Leoni in *Descriptione Africæ*, lib. III. *Tertio*, Oleaster vertit, *extenderunt se brachia manuum ejus*, *q. d.* Sicut qui arcu tenso telum parant ejaculari, brachia sua distendunt : ita Joseph vinculis solutis, manum misit ad regni gubernacula pariter et ornamenta.

Quarto. *Quarto*, Noster et Septuaginta vertunt, *dissoluta sunt brachia*, id est vincula (erant enim brachia Josephi vinculis astricta) brachiorum et manuum ejus. Hæ omnes versiones ad eumdem sensum et scopum tendunt : hæc tamen ultima videtur maxime genuina; Hebræum enim *pazas* proprie significat, non roborare, ut volunt Rabbini; sed *mollescere*, *lentescere*, *et dissolvi instar auri optimi*, uti docte ostendit Pineda noster in *Salom.* lib. IV, cap. XVIII. En quam spes in Deum fortem, Josephum non fefellit. Audi *Sapient.* cap. X : « Hæc (Sapientia æterna et increata, quæ est Deus ipse) venditum justum non dereliquit in vinculis, donec afferret illi sceptrum, » etc (1).

PER MANUS POTENTIS JACOB. — Pro *potentis* hebraice est אביר *abbir*, quod unum est ex Dei nominibus, licet participative illud, uti et alia Dei nomina, hominibus communicetur.

Deus vocatur hebraice *Abbir*, cur? Tradunt Hebræi hoc nomen plenum esse mysteriis; nam prima littera *aleph* significat אב *ab*, id est Patrem. Secunda *bet* significat בן *ben*, id est Filium. Tertia *res* significat רוח *ruach*, id est, Spiritum Sanctum : sicut enim hæ tres litteræ in uno sunt nomine *abbir*, ita hæ tres personæ sunt in una essentia divina.

Rursum *bet* est medium inter *aleph* et *res*, quia Filius est medius inter Patrem et Spiritum Sanctum : procedit enim a Patre Filius, et a Filio Patreque procedit Spiritus Sanctus. Denique ipsi *bet* conjungitur *jod*, quæ est littera nominis Jesu, quia solus Filius factus est homo, et vocatus Jesus, id est salvator hominum. Hæc illi.

INDE PASTOR EGRESSUS EST, LAPIS ISRAEL. — Vox *inde* non locum, sed causam significat, idemque valet quod *ideo*, vel *idcirco*, *q. d.* Quia Joseph vallatus fuit ope *abbir*, id est Dei potentis, quem coluit Jacob, et in quem omnem suam spem defixerat Joseph venditus et captus : idcirco *egressus* est *pastor*, id est, effectus est rector et princeps Ægyptiorum, et *lapis*, id est firmamentum, sui populi *Israel*; ita explicat Ecclesiasticus, cap. XLIX, vers. 17. Joseph enim tam patrem suum Israel, quam fratres eorumque familias, æque ac Ægyptios in septennio famis pavit et aluit, itaque firmavit et stabilivit ne inedia interirent (2).

Moraliter, de Dei præsidio. Ecce quam valida est fiducia et auxilium potentis Dei. S. Martinus in Alpibus inciderat in latrones, e quibus unus vibrata in caput ejus securi, mortem minabatur, sed socius ictum avertit. Rogatus postea S. Martinus, num timuisset : « Minime, inquit, nunquam eram securior : sciebam enim Dei misericordiam maxime in tribulatione affuturam. » Sic et S. Franciscus a latronibus rogatus quis esset, intrepide respondit : « Præco sum magni Dei. » Marinus Martyr vocandus ad judicem, a Theotecno Episcopo audiens : « Tene et adhæresce Deo : sic enim ab eo roboratus, quod in optatis est certo assequeris; » id ipsum præstitit, itaque constanter tribunal adiit, Christumque confessus martyrio laureatus est, teste Eusebio, lib. VII *Histor.* cap. XIV. Legimus principem quemdam prudentem et pium, cum rogaretur cur munitas arces in suo regno non construeret, respondisse : « Unica mihi arx est, eaque munitissima, ea videlicet de qua Sa-

(1) Hæc ex hebr. recte vertes, *sed sedit*, permansit, *in forti*, in robore, fortis, *arcus ejus*, *et levia*, agilia, expedita (gall. *dispos*), *brachia manuum ejus*, pro simplici *brachia ejus*.

(2) Alii : *Inde*, a Deo, inquam, qui est pastor et rupes Israelis.

lomon ait : Turris fortissima nomen Domini, ad quam confugiens justus liberatur. »

Princeps debet esse pastor et lapis, id est firmamentum populi.

Nota : Bonus princeps populi debet esse pastor et lapis, populum firmans, roborans et sustentans.

Secundo, alii sic ulterius explicant : « inde, » id est ex Joseph, prodibunt lapides et pastores, id est duces, judices et reges Israel, puta Josue, Debora, Gedeon, Jephte, Jair, Abimelech, Jeroboam, et reges decem tribuum; hi enim omnes prognati sunt ex Joseph.

Tertio, aliqui pro אבן *eben,* id est lapis, legentes divisim אב בן *ab ben,* id est, pater et filius, vertunt : « Joseph egressus est pastor patris et filii Jsrael, » id est, Joseph in fame pavit et cibavit tam patrem suum Jsrael, quam ejus filios. Unde Chaldæus hæc non ad Joseph, sed ad *abbir,* id est, Deum potentem Jacobi referens, ita vertit, « cujus (Dei) verbo gubernantur patres et filii tribuum Israel. » Verum primus sensus maxime est litteralis et genuinus.

Allegorice, Joseph pastor, inquit Rupertus, est Christus, qui est pastor et petra lapisque angularis Ecclesiæ. Rursum, pastor et petra Ecclesiæ est S. Petrus aliique Pontifices vicarii Christi. Petro enim dixit Christus : « Pasce oves meas; » et : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. »

Vers. 25. 25. DEUS PATRIS TUI. — Deus qui per omnia direxit patrem tuum Jacobum, hic et ob Jacobi merita ac sanctimoniam, quam tu imitaris, juvabit quoque et diriget te utpote Jacobi filium, ejusque fidei et pietatis hæredem (1).

BENEDICET TIBI BENEDICTIONIBUS COELI, — dando tibi e cœlo opportunam tum pluviam, tum rorem, tum nivem, tum aeris serenitatem, benignumque solis cœlique influxum, quibus terra tua fœcundetur, ut optimas et copiosas tibi, puta tuis posteris, in Chanaan proferat fruges et fructus.

Quænam abyssus jacens deorsum?

BENEDICTIONIBUS ABYSSI JACENTIS DEORSUM. — Vatablus per abyssum, mare accipit, q. d. Dabit tibi Deus tempestivam pluviam, quæ oritur e nubibus et vaporibus ex abysso, id est mari, ascendentibus : verum hæc non est benedictio abyssi, sed cœli, ut præcessit.

Alii per abyssum accipiunt globum conflatum ex terra et mari.

Verum dico, abyssus proprie est illa vorago aquarum, quæ sub terra latet, quæque cum mari conjungitur, atque per suas venas et rivos terram irrigat et fœcundat, de qua dixi cap. I, vers. 9, et cap. VII, vers. 11; unde Chaldæus vertit, *benedictionibus quæ ascendunt de profundis terræ.* Optat ergo hic Jacob Josepho terram irriguam et fertilem, ex aquis inferne ex abysso prodeuntibus.

(1) Hebr. est, *a Deo patris tui, qui tibi auxilio erit, et ab Omnipotente, et qui benedicet tibi,* etc.

BENEDICTIONIBUS UBERUM ET VULVÆ, — ut scilicet habeas copiosum lac, fœturam, ac proles, tum animalium, tum hominum. Hæc benedictio propria quasi Ephraim, ab eo ob peccata et ingratitudinem fuit revocata et ablata, *Osee* IX, 11, ubi dicitur : « Ephraim, quasi avis avolavit gloria eorum et a partu, et ab utero, et a conceptu : da eis vulvam sine liberis, et ubera arentia. »

Allegorice, benedictio Josephi competit Christo.

Allegorice, Joseph est Christus, quem omnia superna et inferna, omnes angeli et Sancti in cœlo, ac patres in limbo benedicunt et adorant, quemque in terris laudant omnes fideles dicentes cum Elisabeth : « Benedictus fructus ventris tui; » et cum altera, quæ in turba exclamavit : « Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti.» Rursum in «cœlo,» id est in anima et mente, benedictus fuit Christus; quia a primo instanti conceptionis suæ plenus fuit gratia et gloria, fruens Deo, ipsaque visione Dei beatus : benedictus quoque fuit « in abysso deorsum, » id est, in carne mortali quam assumpsit, qua se profundissime humiliavit et exinanivit; quia carnem habuit peccato concupiscentiaque liberam, et post resurrectionem gloriosam, vivificam, et dantem immortalitatem in Eucharistia.

Benedictiones Christi undequaque?

Secundo, habuit Christus benedictionem « vulvæ, » id est, Ecclesiæ parientis : hæc enim Christo pulcherrimos et plurimos generat filios, *Isaiæ* cap. XLIX et LX; atque « uberum, » quia verbo Dei et Sacramentis, quasi duplici ubere suos fideles et filios nutrit. Ita Rupertus et ex eo Pererius.

Vers. 26. Quadruplex hujus loci expositio. Prima.

26. BENEDICTIONES PATRIS TUI CONFORTATÆ SUNT BENEDICTIONIBUS PATRUM EJUS.—*Primo,* « benedictionibus, » id est *præ benedictionibus;* vel, ut Hebraice est, *super benedictiones patrum meorum,* q. d. Ego Jacob præ patribus meis Abraham et Isaac, fui tum a patre meo Isaac, tum a Deo benedictus; itaque ego vicissim tibi, o Joseph, benedico, ac consequenter tu et patribus meis, et meipso magis eris benedictus, quia non tantum patrum, uti ego, sed et meam benedictionem nancisceris. Ita Lyranus, Abulensis, Pererius.

Secunda. *Secundo,* Rupertus sic explicat, q. d. Mea benedictio robur habet a benedictione, quam ego a patribus accepi; super illam enim quasi fundatur, illique innititur. Hunc sensum facile patiuntur Hebræa.

Tertia. *Tertio,* Burgensis et Vatablus valde accommode sic vertunt et explicant, q. d. Major est mea benedictio, qua ego te, o Joseph, benedico, quam ea qua ego a patribus meis fui benedictus, q. d. Eris me felicior, magisque benedictus; eris enim princeps Ægypti tota reliqua vita tua, posterique tui erunt judices et reges Israel.

Quarta. *Quarto,* aliqui sic explicant : « Confortatæ, » id est, firmatæ, adjunctæ et adauctæ sunt benedictionibus patrum; unde Chaldæus vertit : *Benedictiones patris tui addentur super benedictiones, quibus benedixerunt me patres mei,* q. d. Ego tibi,

o Joseph, non tantum meam, sed et omnium patrum meorum benedictionem impertior et addo, precorque quod illi mihi precati sunt, scilicet, ut ego cum posteris meis essem felicissimus. Hic sensus amplior est, sed tertius, uti et primus, simplicior, utpote magis respondens Hebræo : nam verbum גבר *gabar,* præsertim quando cum על *al* construitur, significat prævalere, superare, dominari.

DONEC VENIRET, — id est, donec veniat, ut habent quidam codices manuscripti. Est enallage modi.

Christus est desiderium collium, omniumque creaturarum.

DESIDERIUM COLLIUM ÆTERNORUM, — puta Christus, qui omnium benedictionum et promissionum ultima est et maxima, omniumque clausula, quem proinde omnes homines, imo omnes creaturæ irrationales, puta terra, mare, colles et montes, a sui initio, quasi hominum redemptorem, et totius universi reparatorem et reformatorem avidissime exspectant, et affectu, non rationali, nec sensitivo, sed naturali intime desiderant. Est prosopopœia, similis illi, qua Apostolus, *Rom.* cap. VIII, vers. 22, ait omnem creaturam ingemiscere et parturire, donec per Christum liberetur a servitute corruptionis, et transferatur in libertatem gloriæ filiorum Dei. Sensus ergo est, q. d. Jacob : Mea hæc benedictio, o Joseph, major est benedictione patrum, durabitque usque ad Christum, qui maximam tibi totique mundo benedictionem afferet.

Secundo, symbolice Christus est desiderium collium æternorum, id est Patriarcharum, Prophetarum et illustrium Sanctorum, qui cæteris hominibus sapientia, virtute et sanctitate eminent, et in æternum in cœlo eminebunt, perinde ac colles vallibus eminent. Ita Rupertus, Cajetanus et Lipomanus.

Exempla desiderantium Christum.

Ita Christum desideravit Jacob, dicens : « Salutare tuum exspectabo, Domine. » Et David : « Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis. » Et Moses : « Mitte, Domine, quem missurus es. » Et Isaias : « Rorate, cœli, desuper, et nubes pluant Justum; aperiatur terra, et germinet Salvatorem. » Et Habacuc : « Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo. » Et Daniel, qui inde « vir desideriorum » est dictus; et Sponsa in *Canticis* : « Circuivi vicos et plateas, quæsivi quem diligit anima mea. » Multo magis Christum jam natum desiderarunt Christiani. S. Paulus : « Cupio dissolvi, et esse cum Christo. » S. Petrus ubertim flebat : rogatus cur? respondit, « desiderio Domini. » S. Diaconus Martyr de genere, domo, patria percunctanti tyranno, in mediis tormentis nihil aliud respondit, quam : « Christianus sum, hoc mihi nomen genus, patria, doctrina; aliud nihil sum. » q. d. Omnia arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam; mihi vivere Christus est, et mori lucrum : testis est Eusebius, lib. V, cap. I. S. Ignatius vinctus : « Nunc, ait, incipio discipulus esse Christi, nihil de iis quæ videntur desiderans, ut Jesum Christum inveniam. » Lege totam ejus epistol. *ad Romanos.* S. Bernardus : « Nil canitur suavius, auditur nil jucundius, nil cogitatur dulcius, quam Jesus Dei Filius. Jesus mel in ore, melos in aure, jubilus in corde. » Dionysius Martyr, dum Romæ a Diocletiano comprehensus lætus ad supplicium duceretur, nil aliud toto itinere ingeminabat, quam : « Et si millies occidi possem, tamen Dominum meum Jesum Christum confiteri non cessarem. » Ecquis non dicat : « Jesu amor meus, cor meum, et omnia? » Dixit S. Cyprianus in tribunali, damnandus ad mortem : « Salus mea et virtus mea Christus Dominus est, cui sine fine servire desidero. » Cumque Proconsul subderet : Vicem tuam doleo, et vellem consulere tibi; respondit Cyprianus : « Consultum mihi melius non esse quæro, quam ut Deum meum adorans, ad ipsum tota mentis aviditate festinem; quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam. » Ita Pontius in Vita S. Cypriani.

Nota : Hebraice est תאוה *taaua,* quod proprie *desiderium* significat, a radice אוה *aua,* id est, concupivit, desideravit : Jarrius tamen, Kimchi et R. Salomon vertunt *terminum,* a radice תאה *taa,* id est terminavit, vertuntque, *usque ad terminum collium sæculi,* q. d. Hæ benedictiones meæ durabunt, quamdiu durabunt colles sæculi, puta usque ad finem sæculi; vel, ut explicat R. Salomon, q. d. Hæ meæ benedictiones ad omnes terminos collium, montium et terrarum diffundentur. Denique per *terminum* accipias Christum, qui terminus est sive vertex in vertice montium. Verum Hebræum *taaua* proprie non terminum, sed desiderium significat, uti dixi, itaque vertit Noster, Chaldæus et alii (1).

FIANT, — omnes hæ benedictiones confluant in caput Joseph, in eoque firmiter quiescant. Pendet enim τὸ *fiant* a voce *benedictiones,* quæ præcessit, ibique inserendum est pronomen *quæ,* tunc enim clara erit connexio, et sensus hoc modo : « Benedictiones patris tui, quæ confortatæ sunt benedictionibus patrum ejus, fiant in capite Josephi. »

Nazaræus tria significat.

ET IN VERTICE NAZARÆI INTER FRATRES SUOS. — Nota : Joseph vocatur hic *Nazaræus,* id est sepa-

(1) Gesenius : *Benedictiones* (active) *patris tui præstantiores sunt benedictionibus,* fertilitate, *montium æternorum* (pro הוֹרַי legit הַרְרֵי, vel potius הוֹרֵי, ab הור obsoleto pro הַר *mons,* sine accentu distinctivo Sakeph-Katon, cum Septuaginta), et *jucunditate collium antiquissimorum.* Rosenmullerus : *Benedictiones patris tui,* quibus tibi benedicit pater tuus, *super benedictiones genitorum meorum,* passive, quibus videlicet sunt benedicti a suis patribus, q. d. longe eas superant : in te enim recumbunt omnes patrum benedictiones; *usque ad terminum collium sæculi,* id est, collium antiquissimorum, hoc sensu : prævalebunt in te et tribu tua hæ omnes benedictiones, quamdiu duraturi sunt colles ab orbis initio conditi, id est, in perpetuum.

1° separatum; 2° consecratum; 3° coronatum: talis fuit Joseph et Christus.

ratus, ut vertit Chaldæus, *coronatus* et *consecratus*. נזר *nezer* enim et separationem, et coronam, et consecrationem significat. Fuit enim Joseph a fratribus separatus, *primo*, moribus et innocentia; *secundo*, loco et conversatione : fratres enim oderant et fugiebant Josephum. Rursum, Joseph venditus in Ægypto, per 23 annos separatus fuit a patre et fratribus in Chanaan habitantibus. *Tertio*, carcere, ubi Joseph intonsis fuit crinibus, solique Deo relictus, addictus et consecratus, instar Nazaræorum, qui se suamque abstinentiam, æque ac comam, Deo devovebant, *Numer.* VI. *Quarto*, corona regni, sive principatus in Ægypto. Rursum, corona regni Israel, quam posteri ejus adepti sunt; hac enim coronatus, et a fratribus separatus fuit Joseph : ideoque Nazaræus dicitur. Unde Septuaginta pro *Nazaræus* vertunt præfectum, sive ducem et principem fratrum. Atque ex hoc loco aliqui putant Christum, utpote Josephi antitypum, vocari Nazarenum, *Matth.* II, vers. 23. Ita S. Ambrosius, *De Benedictionibus Patriarch.* cap. XI, et Rupertus. Ut ut sit, certe Joseph Nazaræus expressus fuit typus Christi Nazaræi, id est, a Judæis, et communi hominum vita separati, Deoque consecrati, ac coronati in summum orbis regem et pontificem (1).

PROPHETIA ET BENEDICTIO BENJAMIN.

Vers. 27.

27. BENJAMIN LUPUS RAPAX, MANE COMEDET PRÆDAM, ET VESPERE DIVIDET SPOLIA. — R. Chaldæus sic hæc vertit et explicat : *In terra Benjamin habitabit templi majestas, et in possessione ejus ædificabitur sanctuarium* (Jerusalem enim, in qua fuit templum, proprie pertinebat ad sortem tribus Benjamin). *Mane et vespere offerent sacerdotes oblationes, et in tempore vespertino divident residuum*; quasi altare hic vocetur lupus rapax, eo quod hostias, quasi prædas raperet, easque igne consumeret. Sic quoque explicant Hebræi et Lipomanus. Verum hæc expositio impropria, dura et indecora est : quis enim altare Dei audeat vocare lupum rapacem?

Lupus rapax non significat templum.

Sed rapacitatem et bellicositatem tribus Benjamin.

Secundo ergo et genuine, ad litteram Jacob hic prædicit tribum Benjamin fore instar lupi rapacem et bellicosam, quæ suum jus in viribus et armis collocet. Sic enim Romani jactabant suum Romulum rapacem, pugnacem et fortem in bellis evasisse, eo quod lacte lupæ esset nutritus. [illegible] patet, et reipsa confirmata est in bello Gabaa, quod soli Benjaminitæ, ob stuprum a se uxori Levitæ illatum, cum reliquis tribubus omnibus gesserunt, et usque ad internecionem, sustinuerunt; ac tandem rapuerunt filias Silo, *Judic.* XX. Ita Procopius, Eusebius, Theodoretus, Abulensis et alii.

Rursum, alludit et prædicit hic Jacob prædas et victorias Saulis primi Judæorum regis; item Estheris et Mardochæi : hi enim omnes prognati fuerunt ex Benjamin. Ita S. Lupus Trecensis Episcopus cum clero occurrens Attilæ a pugna Catalaunica, reliquas Galliæ urbes eversuro, rogavit eum, quisnam esset, qui tot regibus devictis cuncta vi sibi subderet; cui Attila : « Ego, inquit, sum rex Hunnorum, flagellum Dei. » Tum Lupus ingemiscens : « Et ego, inquit, sum lupus vastator gregis, dignus flagello ejus, cui quis resistet, quo minus quos volet sæviat? Veni igitur, Dei mei flagellum, quolibet proficiscere. Omnia tibi, ut Dei ministro, me non repugnante patebunt. » Jubet inde portas urbis reserari, ac Attilam (frenum equi honoris causa tenens) summa veneratione introduxit. Qui sive humanitate Episcopi victus, sive Dei voluntate, sine ullius cæde et detrimento, per urbem mediam eum omnibus suis copiis progressus, altera urbis parte egressus est. Ita habet Vita S. Lupi, et Olaus in *Attila*, cap. IX.

Nota : Idem est « comedere prædam, » et « dividere spolia, » nimirum prædari, prædas dividere et comedere. Est metalepsis : ex comestione enim prædæ, præviam prædationem intelligit, *q. d.* Benjamin ut lupus rapiet, id est, superabit inimicos, eisque prædas abripiet, lacerabit, dividet, comedet, omniaque faciet, quæ victores victis solent facere. Ita Vatablus (2).

Paulus oriundus ex Benjamin fuit lupus rapax.

Allegorice, quidquid hic ogganniat Calvinus, omnes fere Patres Latini, puta S. Hieronymus, Ambrosius, Rupertus, Eucherius, Beda et S. Augustinus, serm. 1 *De Conversione S. Pauli*, inter novos hic Lovanii editos, per lupum hunc accipiunt S. Paulum, qui ex Benjamin oriundus, dictusque Saul vel Saulus, primo mane, id est in juventute sua, quasi lupus sæviit in Christum et Christianos, viros et feminas raptando ad carceres, Stephanum manibus aliorum lapidando, spirando in omnes minas et cædes : verum a Christo conversus, et mutatus e Saulo in Paulum, ex lupo diaboli in lupum Dei, « vespere, » id est, jam senior effectus, spolia Gentium diabolo detracta, Christo et Ecclesiæ divisit, *q. d.* Sicut Benjamini, ita et Pauli indoles lupina, semper sui similis, fuit rapax, bellicosa, spoliis prædisque assueta : unde mane et vespere, puta ante conversionem et post conversionem, non aliud egit, quam prædari, sed ante conversionem iniquus et impius, post conversionem vero justus et sanctus fuit prædo; qui non tantum spolia antea a se diabolo allata, rursum eidem eripuit, sed et omnes pene gentes ex ore et unguibus ejus extorsit, illisque eum exspoliavit, easque Christo et Ecclesiæ restituit. Sicut ergo leo nunc in bonum, nunc in malum capitur, et tam Christus vocatur

(1) Pro *Nazaræi* alii hebr. vertunt *eximii*; alii *principis*, seu dignitate præstantis.

(2) Alii : Tantam prædæ copiam coacervatam habebit, ut sibi non tantum mane, sed et per totum diem, et ad vesperam usque, aliis quoque, quibus lubens impertiet, sufficiat.

leo de tribu Juda, quam diabolus, qui circuit ut leo quærens quem devoret : ita pariter et lupus tam in bonam quam in malam partem accipi potest. « Paulus, inquit S. Ambrosius, lupus erat, cum devoraret oves Ecclesiæ; sed qui lupus venerat, pastor est factus. Ideo Rachel, cum pareret Benjamin, vocavit nomen ejus, Filius doloris mei, futurum prophetans ex ea tribu Paulum, qui affligeret filios Ecclesiæ, et gravi matrem dolore vexaret : sed tamen idem postea escam divisit, evangelizans Gentibus, et plurimos ad fidem provocans. Dilectus a Domino, quia vas electionis est factus, habitabit confidenter, et Deus obumbrabit super eum omnibus diebus, et inter humeros requiescet, » *Deuter.* XXXIII.

Vers. 28

28. OMNES HI IN TRIBUBUS ISRAEL DUODECIM. — Hebraice est, *Omnes istæ tribus Israel sunt duodecim, q. d.* Ab his duodecim filiis Jacob descenderunt et denominatæ sunt duodecim tribus Israel. Numerantur enim hic singuli Jacobi filii (qui numero fuerunt duodecim,) ac consequenter numerantur et Levi et Joseph : ita ut quisque Jacobi filius unam tribum constituat. In divisione vero terræ sanctæ non numeratur Levi, quia nullam ejus partem habuit : pars enim Levi erat Dominus, id est, victimæ et primitiæ Domino oblatæ; nec numeratur Joseph, sed duo ejus filii, puta Ephraim et Manasse : hi enim in locum Levi et Joseph surrogati, duplicem tribum, et consequenter duplicem sortem in Chanaan acceperunt (1).

BENEDIXITQUE SINGULIS BENEDICTIONIBUS PROPRIIS. — Hinc videtur quod hactenus non tam benedictiones, quam prophetiæ fuerint Jacobi, quibus expletis ipse hic ultimam cuique addidit et impertiit benedictionem, licet quænam ea fuerit, Scriptura non exprimat.

Verum contrarium est verius : itaque sensus est, « benedixit singulis, » etc., id est, benedictiones hactenus enarratas, cuique proprias edixit et assignavit. Licet enim Simeon et Levi proprie non benedixerit, sed corripuerit, hæc tamen ejus paterna correptio, revera fuit benedictio. Ita S. Chrysostomus, Cajetanus, Lipomanus. Si enim aliæ a jam dictis et enarratis fuissent hæ benedictiones a Jacobo filiis datæ, eæque singulis propriæ, sane eas enarrasset Moses.

31. IBI ET LIA CONDITA JACET. — Hebraice est, *et ibi sepelivi Liam* : unde patet Liam mortuam esse in Chanaan, ibique a Jacobo sepultam, non autem mortuam esse in Ægypto, indeque cum mariti corpore translatam esse in Chanaan, ut volunt aliqui. Hebræi tradunt Liam mortuam esse anno ætatis 44; sed ex dictis cap. XXXV, vers. 19, videtur senior fuisse.

(1) Hoc subjungit Moses, ut ostendat, benedictiones illas non tam in ipsas personas, quam tribus singulis oriundas competere. *Unicuique, quod secundum benedictionem suam benedixit illis*, id est cuique propria et privata ac conveniente benedictione benedixit, juxta id quod cuique eventurum esset.

32. FINITISQUE MANDATIS. — Tradunt Hebræi Jacob morientem mandasse suis mutuam pacem et concordiam, atque unius veri Dei timorem, obedientiam et cultum, fugamque idololatriæ Ægyptiorum.

COLLEGIT PEDES SUOS SUPER LECTULUM. — Jacob prophetans et benedicens filiis erexerat se, sedebatque in lecto pedibus dependentibus; nunc finito sermone suis valedicens, pedes in lectum colligit, sensimque expirat.

Vide hic quam placida sit mors justorum. Ita S. Lucius Martyr morti adjudicatus ab Urbicio præfecto gratias egit dicens : « A malis dominis liberor, et ad Deum patrem optimum transeo, » testis est Eusebius, lib. IV, cap. XVI. Babylas Martyr, cum cervicem feriendam præberet, dixit : « Revertere, anima mea, in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Eripuit animam meam a morte, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu. Ambulabo coram Domino in terra viventium. » Nam mors, ait S. Chrysostomus, est portus tranquillus, vera requies, somnus, ad meliora migratio, a malis liberatio, migratio a terra ad cœlum, ab hominibus ad angelos, et ad ipsum angelorum Dominum. Hinc Sapore rege Persarum Christianos trucidante, cum Pusices præfectus omnium regis artificum videret Ananiam, cui cædes jam parabatur, contremiscentem : « Paulisper, inquit, o senex, oculos occludito, et bono animo esto; nam statim lumen Dei videbis; » qua de causa lingua ei extracta est, direque excarnificatus gloriosum obiit martyrium : testis est Sozomenes, lib. II *Hist.* cap. IX et X. E contrario quam anxia, perturbata et tumultuosa sit mors impiorum, patet ex morte Antiochi, Herodis, Herodiadis, Chrysaorii, et aliorum.

Mors justorum placida.

APPOSITUS EST AD POPULUM SUUM, — mortuus est, et quoad animam descendit ad patres et justos in limbo sinuque Abrahæ degentes. Ita loquitur Scriptura, ut significet animas Sanctorum post mortem non solitariam et tristem, sed socialem lætamque vitam agere : malorum vero animas, licet in igne conjungantur, perpetuis tamen odiis et rixis dissidere, atque maledictis et blasphemiis sese invicem, more canum lacerare.

Periodus vitæ Jacobi.

Nota periodum vitæ Jacobi : Jacob natus est post diluvium anno 452. Fugiens Esau ivit in Haran ad Laban, anno ætatis suæ 77; inde post 20 annos, puta anno 97, rediit in Chanaan. Post 10 annos, puta anno 107, mortua est Rachel, et natus est Benjamin, atque Joseph venditus est in Ægyptum. Inde mansit adhuc Jacob in Chanaan per 23 annos. Nam anno ætatis centesimo trigesimo evocatus a Josepho, cum tota familia profectus est in Ægyptum, ibique vixit annis 17, ac mortuus est anno ætatis 147, qui fuit annus mundi 2256. Plura de his dixi cap. XLVII, vers. 28. Denique epitaphium et elogia Jacobi vide apud Sapientem, cap. X, vers. 10, et *Eccli.* cap. XLIV, vers. 25.